MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta ta' l-20 ta' Mejju, 2013

Citazzjoni Numru. 1077/2009

Alex Azzopardi
vs
Anna Ellul u b'digriet tat-28 ta' Jannar 2010 is-socjeta` Middle Sea Insurance p.l.c. intervjeniet fil-kawza in *statu et terminis*

Il-Qorti,

A. RIKORS:
Rat ir-rikors tar-rikorrent li bih espona:

1. Illi fit-2 ta' Mejju 2008, waqt li r-rikorrent kien qed jaqsam minn *pedestrian crossing* bil-*pelican lights* meta kien permess lilu jaqsam fi Triq Valletta, Mosta, huwa gie investit mill-intimata waqt illi hija kienet qed issuq il-vettura bin-numru ta' registrazzjoni SIX543 meta d-dawl ghaliha kien ahmar, fejn korriet lir-rikorrent u kkagunatlu feriti ta' natura gravi u debilitanti [Dok. AM1].

2. Illi ghall-incident u konsegwenzjali danni kienet tahti unikament l-intimata minhabba imprudenza, imperizja, negligenza u inosservanza tar-regolamenti bi ksur ta' l-Artikolu 1031 u 1032 (1) tal-Kap. 16 tal-Ligijiet ta' Malta.

3. Illi bhala konsegwenza ta' dan l-incident, ir-rikorrent garrab *damnum emergens* li kienu jinkludu spejjes ta' tobba u specjalisti, telf ta' xoghol u telf iehor li jirrizulta waqt it-trattazzjoni tal-kawza.

4. Illi bhala konsegwenza tal-griehi gravi li garrab konsegwenza ta' l-istess incident, ir-rikorrent sofra wkoll *lucrum cessans* minhabba debilita` permanenti riskontrata u accertata [Dok. AM2].

5. Illi minkejja li l-intimata kienet interpellata sabiex taghmel tajjeb ghad-danni tar-rikorrent, hija baqghet inadempjenti.

Ir-rikorrent talab lill-Qorti:

1. Tiddikjara lill-intimata unikament responsabbli ghall-incident fuq deskritt u ghad-danni kollha li bhala konsegwenza ta' l-istess garrab ir-rikorrent;

2. Tillikwida d-danni kollha tar-rikorrent, occorrendo bl-opra ta' periti nominandi;

3. Tikkundanna lill-intimata sabiex thallas lir-rikorrent dak l-ammont li jigi dikjarat bhala dovut lilu in linea ta' danni.

Bl-ispejjes, komprizi dawk ta' l-ittra interpellatorja tat-28 ta' Ottubru, 2008, dawk tal-ittra ufficjali tat-22 ta' Dicembru, 2008, u dawk ta' l-ittra ufficjali presentata kontestwalment ma' dan l-att ghan-notifika ta' l-assikurazzjoni ta' l-intimata skond il-Kap. 104 tal-Ligijiet ta' Malta, u bl-imghax legali kontra l-istess intimata li giet ingunta ghas-subizzjoni.

Rat il-lista ta' xhieda u d-dokumenti ezebiti mir-rikorrent.

B. RISPOSTA:

L-intimata debitament notifikata baqghet kontumaci, izda s-socjeta` MiddleSea Insurance p.l.c. ipprezentat rikors biex tintervjeni fil-kawza in *statu et terminis*, liema talba giet milqugha.

C. PROVI:

Rat li fid-19 ta' Jannar, 2011 gie nominat Mr. Charles Grixti bhala espert ortopediku (fol 75).

Rat ir-rapport ta' Mr. Charles Grixti li fih ikkonkluda:
"Alex Azzopardi sofra konkussjoni, ticrita fil-kappell ta' l-ghatu ta' l-ghajn ix-xellugija u ksur fil-wicc ta' l-irkoppa x-xellugija kagun ta' l-accident li kellu fit-2 ta' Mejju 2008.

Ghalkemm il-ksur ghaqad, jibqa' l-fatt illi ladarba l-ksur kien jinvolvi l-wicc ta' l-irkoppa jista' jkun kagun ta' artrite li tista' tizviluppa qabel iz-zmien. Dina tista' tkun kagun ta' ugiegh persistenti specjalment jekk il-pazjent jaghmel ezercizzju jew jistrapazza l-irkoppa.

Minhabba dan jiena nistma d-dizabilita` li qed isofri Azzopardi kagun ta' l-accident li kellu fit-2 ta' Mejju 2008 ta' 6% (sitta fil-mija)."

Gie prezentat affidavit tar-rikorrent <u>Alex Azzopardi</u>, (fol 47) fejn semma kif qasam it-triq wara li qalbu l-*pelican lights*. Semma li meta kien qed jaqsam f'daqqa wahda ntilef minn sensih izda meta gie f'tieghu xi hadd qallu li tajritu karozza. Sema' wkoll lil xi hadd jghid li kellu *temporary amnesia*. Ittiehed l-isptar bl-ambulanza u kellu *slight concussion*. Sarulu punti fuq il-kappell ta' fuq ghajnu x-xellugija. Kellu ksur fit-*tibial plateau*. Kellu jmur l-isptar ripetutament. Kellu bzonn terapija u Mr. Sciberras irrilaxxja certifikat li kien qieghed isofri minn debilita` permanenti ta' 5%. L-uzu ta' siequ x-xellugija mar ghall-ahjar u issa stabilizza ruhu. Ghadu jhoss l-effetti wara mixja mghaggla jew ghat-telgha. Ilu jahdem mas-socjeta` KPMG mill-2002. Esebixxa ghaxar ritratti li gibed hu stess xi sena wara fl-istess hin.

Gie prezentat affidavit ta’ Joseph Schembri li rrefera ghall-impjieg tar-rikorrent ma’ KPMG. Ikkummenta favorevolment hafna dwar ir-rikorrent u li l-karriera tieghu sejra tkompli timxi ’l quddiem.

Xehed Mr. Carmel Sciberras u kkonferma r-rapport tieghu u bhala 5% *permanent disability*.

Xehed P.S. 1061 Justin Zammit li semma li meta mar fuq il-post ta’ l-incident sab lir-rikorrent bid-demm ma’ wiccu u nfurmaw lill-ambulanza biex tigi fuq il-post. Anna Ellul qaltlu li kienet laqtet lir-rikorrent meta kienet issuq f’wahda mill-karreggjati li jaghtu lejn B’Kara. L-incident sehh kif taqbez il-pompa tal-petrol int u hiereg mill-Mosta fejn hemm *zebra crossing*. It-tip ta’ *traffic lights* huma minn dawk ta’ l-ahmar, *amber* u ahdar u li normalment jahdmu wara li l-persuna jaghfas il-buttuna u jkun jista’ jaqsam meta jinqaleb id-dawl. Meta tkellem ma’ Anna Ellul qaltlu li ndunat li t-*traffic lights* kienu homor kif laqtet lill-persuna u meta kellem lil Alex Azzopardi l-isptar kien qallu li t-*traffic lights* kienu hodor ghalih biex jaqsam. Xhud iehor Rita Micallef qaltlu “kont wieqfa fuq il-*lights* u l-karozza l-ohra baqghet ghaddejja, *breakjat* u laqtitu”. Raymond Gatt qallu “kont fuq in-naha l-ohra tat-triq u l-*lights* kienu homor ghall-vetturi”. Reuben Spiteri qallu “kont miexi warajha, wara s-Sinjura u rajt li baqghet hierga waqt li l-*lights* kienu homor.” Dawn in-nies kienu f’karozzi ohra li kienu vicin taghha. Ipprezeta rapport u skizz.

Xehdet Rita Micallef u qalet li kienet prezenti meta sehh l-incident sejra lejn id-direzzjoni tan-Naxxar fuq il-*lane* ta’ gewwa ossija *left hand side*. Rat id-dwal taz-*zebra crossing* jaqilbu ghal ahmar u ziedet:
“Naf li jien waqaft u f’daqqa wahda nara karozza fuq il-lemin, li ma nafx il-marka taghha, pero` ghandi impressjoni, ghalkemm minix certa, li l-kulur kien griz u karozza daqxejn kbira u fil-fatt ittajret persuna. Il-persuna li ttajret kienet gejjha minn naha tal-lemin, jigifieri li qasmet min-naha l-ohra tat-triq u kienet waslet sa nofs it-triq. Dak il-hin naf illi ffrizajt. Din il-persuna li kienet qeghedha ssuq hija s-Sinjura li qed jghiduli li hija l-konvenuta, waqt li s-

Sinjur li ttajjar kien il-persuna li qed jghiduli li huwa l-attur…”

Xehed Reuben Spiteri u semma li dakinhar ta’ l-incident kien ghaddej minn hemmhekk fuq il-*lane* ta’ barra wara l-persuna li qalulu hija l-konvenuta, ghaddej b’xi 40/45 kilometru fis-siegha. Semma li ra persuna taqsam mil-lemin tieghu izda ma jafx il-kulur tal-*lights*. Wara l-incident hareg mill-ewwel mill-karozza tieghu u dak il-hin il-lights kienu homor. Semma li x-xemx dak il-hin tkun kontra ghajnejk u t-*tarmac* jirrifletti b’mod qawwi.

Xehed Raymond Gatt u qal li dakinhar ta’ l-incident kien qed isuq fuq il-*lane* ta’ barra izda kien xi sitt (6) karozzi lura mill-incident. Semma li l-massimu tal-velocita` hija 30/40 kilometru ghax it-traffiku jkun mizmum.

Xehedet l-intimata Anna Ellul u semmiet li fit-2 ta’ Mejju, 2008 kienet fil-vettura taghha hierga mill-Mosta lejn Hal-Lija bix-xemx kontra ghajnejha u l-art tleqq. Sostniet li l-*lights* anqas kienu jidhru ghax mghottijin bis-sigar. Hi kienet fil-karreggjata ta’ barra. Semmiet li llum id-dwal gew imressqin lura. Sostniet li l-i*speed* taghha kien limitat. Kien it-tifel li gibdilha l-attenzjoni dwar id-dwal u qalilha “hawn il-*lights*” u hi brejkjat. Qabilha ma kienx hemm karozzi. Id-dwal ta’ qabel kienu *dim*, mhux bhal tal-lum *L.E.D.’s bright*. Sostniet li r-rikorrent qasam bil-girja. Ikkonfermat li qalet lill-Pulizija li l-*lights* kienu homor, bbrejkjat u lahqet tajjritu. Qalet li karozzi fuq ix-xellug kien hemm u dawn ma kienux weqfin. Sostniet li kienet ghaddejja bil-mod u waqfet ghax rat il-*lights* mhux lir-rikorrent, li ratu biss fil-mument ta’ l-impatt.

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

D1. Fatti fil-qosor:

Ir-rikorrenti semma li fit-2 ta’ Mejju 2008, għall-ħabta tat-8.00 a.m. waqt li kien qed jaqsam minn fuq *pedestrian crossing* bil-*pelican lights* meta kien permess lilu jaqsam fi Triq Valletta, Mosta, huwa ġie investit mill-intimata waqt illi hija kienet qed issuq il-vettura bin-numru ta’ reġistrazzjoni SIX543 meta d-dawl għaliha kien aħmar, fejn korriet lir-

rikorrent u kkaġunatlu feriti ta' natura gravi. Ghalhekk talab kundanna ta' l-intimata kemm ghal *damnum emergens* kif ukoll *lucrum cessans*. Irrizulta li l-incident gara fi Triq Valletta, il-Mosta, faċċata tal-Mosta Technopark. L-imsemmija triq hija wiesgħa erba' karreġġjati, tnejn li jagħtu fid-direzzjoni tal-Mosta u tnejn li jagħtu fid-direzzjoni ta' Birkirkara. Irriżulta li dakinhar, it-triq kienet xi ftit traffikuża iżda t-traffiku kien miexi b'mod regolari. Meta r-rikorrent kien qed jaqsam it-triq mill-wisgħa taż-żewġ karreġġjati li jgħatu fid-direzzjoni taċ-ċentru tal-Mosta, u ċioe` min-naħa tal-ground tal-*football* għan-naħa tal-Mosta Technopark, biswit iz-*zebra crossing* u meta *d*-dawl qaleb aħdar, beda jaqsam u wasal sa nofs it-triq. Fl-affidavit tieghu r-rikorrent semma li qabel ma qasam beda jdoqq il-ħoss li solitament ikunu mgħammra bihom dawn it-tip ta' dawl. Semma li jiftakar jara karozzi jieqfu fuq il-karreġġjata ta' ħdejn il-bankina izda din l-aħħar memorja tiegħu peress li ntilef minn sensih.

Anna Ellul semmiet li kienet fil-vettura taghha hierga mill-Mosta lejn Hal-Lija bix-xemx kontra ghajnejha u l-art tleqq. Sostniet li l-*lights* anqas kienu jidhru ghax mghottijin bis-sigar. Kien it-tifel li gibdilha l-attenzjoni dwar id-dwal u qalilha "hawn il-*lights*" u hi brejkjat. Sostniet li r-rikorrent qasam bil-girja. Ikkonfermat li qalet lill-Pulizija li l-*lights* kienu homor, ibbrejkjat u lahqet tajjritu.

D2. Responsabbilta` ta' l-incident:

Hemm diversi aspetti li ghandhom x'jaqsmu mar-responsabbilta`, izda senjatament tnejn minnhom, u cioe` dak tal-*proper lookout* u l-obbligi tal-*predestrian*.

Proper Lookout:

Jigi rilevat li sewwieq ikun ikkontribwixxa ghall-incident jekk ma jkunx zamm *"proper lookout"*. Illi persuna tkun ikkontribwiet ghall-incident meta b'negligenza u b'nuqqas ta' *proper look-out* ilwiet ghal triq laterali minghajr ma rravizat bir-reqqa x'kien ghaddej fil-karregjata l-ohra tat-triq. M'hemmx dubju li l-obbligu ta' kull sewwieq huwa li jzomm *proper look-out*.

Fil-fatt fil-kaz **Dr. Louis Bianchi *noe* vs Michelle Cassar,** deciza mill-Prim’ Awla Qorti Civili fis-6 ta’ Novembru 1998, inghad li:
“tnejn huma l-principji generalment akkolti fid-duttrina u fil-gurisprudenza estera u lokali, in materja ta’ incidenti ta’ traffiku stradali, li ghandhom jirregolaw l-investimenti ta’ vetturi, jigifieri…………….b) hu anke dmir ta’ sewwieq li jzomm dak li komunikament tissejjah “*a reasonable look-out*” liema dmir igib mieghu li s-sewwieq jara dak li jkun ragonevolment vizibbli.”

Dwar in-nozzjoni tal-*proper lookout* jinghad li fis-sentenza tal-kawza fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Roderick Debattista** il-Qorti qalet:
Gie appropositu ritenut li hu dover ta’ driver ‘to see what is in plain view’ (Appell Kriminali: **Il-Pulizija vs Jospeh Vella** [10/08/1963] u li ‘min ma jarax li ragonevolment ghandu jara jfisser li ma kienx qed izomm **a proper lookout**’ (Appell Kriminali: **Il-Pulizija vs J.M. Laferla** [17/06/1964]). Illi fi **Newhaus N.D. vs Bastion Insurance Co.Ltd** (1968), il-Qrati kienu rritenew illi:

“*Keeping a proper lookout means more than the looking straight ahead – It includes awareness of what is happening in one’s immediate vicinity. A motorist should have a view of the whole road from side to side and, in the case of a road passing through a built up area, of the pavements on the side of the road as well*.”

Ukoll fis-sentenza fl-ismijiet **Untours Insurance Agency Limited *pro et noe* vs Etienne Saliba et** gew spjegati z-zewg regoli kardinali tas-sewqan, *ossia* li hija regola generali, fi kwestjonijiet ta’ stharrig ta’ responsabbilita`, li kull sewwieq irid ihares zewg regoli ewlenin, jigifieri li, fl-ewwel lok, dawn ghandhom jirregola s-sewqan tieghu skond ic-cirkostanzi kollha tal-inhawi fejn ikun (maghduda maghhom il-konfigurazzjoni tat-triq, il-hin u l-kundizzjonijiet atmosferici), u, fit-tieni lok, sewwieq ghandu jzomm attenzjoni (*“proper lookout”*) dwar dak li jkun qieghed isehh fil-qrib jew huwa mistenni li jsehh minnufih.

L-obbligi tal-pedestrian:
Fis-sentenza ta’ din il-Qorti kif presjeduta ta’ 10 ta’ Mejju, 2005 fl-ismijiet **John Ransley *et* vs Edward Restall *et*** inghad:
“Obbligi tal-Pedestrian
Dwar il-*pedestrian* jinghad li dan ghandu juza l-massimu prudenza meta jigi biex jaqsam triq. L-artikoli 20 u 21 tal-*Highway Code* jghidu hekk:
“20. *Always use subways, footbridges, pedestrian crossings or central refuges, where provided. Otherwise, cross the road where you have a clear view of the road both ways*.

21. *Before you cross, stop at the kerb, look right, look left, and look right again. Do not cross before the road is clear*.”

Il-*pedestrian* suppost li jara vettura gejja ghax din ma taqax mis-sema. Ukoll fattur indikattiv dwar tort ta’ ***pedestrian*** huwa meta jkun ghadu kif nizel il-bankina ghax jekk ikun kwazi qasam it-triq allura id-driver ikun kellu possibilta’ kbira li jilhaq jarah. Li persuna tintlaqat vicin tal-bankina minn fejn tibda taqsam, hija indikattiva ta’ distanza ravvicinata hafna ghall-karozza li ttajjarha. Ara sentenza tal-Qorti tal-Appell Civili Superjuri fl-ismijiet **Micallef George *nomine* vs Camenzuli Gordon** deciza fis-7 ta’ Ottubru, 1997].”

L-intimata u l-intervenuta fil-kawza min-naha taghhom ippruvaw jiskulpaw l-agir ta’ l-intimata billi sostnew li x-xemx kienet qieghedha f’ghajnejn is-sewwieq b’mod li ma jistax jara sewwa, izda fil-fehma tal-Qorti din mhix raguni valida ghax ma kenitx xi haga istantaneja bhal xi sajjetta izda haga li kienet hemm, skond l-istess intimata, it-tarmac jirrifletti, u kien jinkombi fuq is-sewwieq li jekk ma jistax jara sew ma jsuqx. Semmew ukoll li l-vizwali kienet limitata minhabba s-sigar li jghattu t-*traffic lights*, izda fil-fehma tal-Qorti hu obbligu tas-sewwieq li joqghod attent aktar meta jkun hemm ostakolu. Din il-Qorti ma jidhrilhiex li fil-kamp civili dan huwa fattur li jnehhi r-responsabbilta` ta’ l-intimata. Zewg aspetti ohra relattivi ghal dan il-punt huma li iben l-intimata stess induna bid-dwal u qalilha

qabel l-incident. Ukoll tal-karreggjata l-ohra waqfu; ghaliex ma wafitx l-intimata? Jidher li fil-fatt ukoll l-istess intimata kienet taf it-triq li ghaddejja minnha.

D3. Lucrum cessans:

L-Artikolu 1045(1) tal-Kodici Civili [Kap 16 tal-Ligijiet ta' Malta] jistipula kif ghandhom jitqiesu d-danni:

"Il-hsara li l-persuna responsabbli ghandha twiegeb ghaliha, skond id-disposizzjonijiet ta' qabel, hija t-telf effettiv li l-eghmil taghha jkun gieb direttament lill-parti li tbati l-hsara, l-ispejjez li din il-parti setghet kellha taghmel minhabba l-hsara, it-telf tal-paga jew qligh iehor attwali, u t-telf ta' qligh li tbati 'l quddiem minhabba inkapacita` ghal dejjem, totali jew parzjali, li dak l-eghmil seta' jgib."

Ghalhekk il-Qorti ghandha l-obbligu li tezamina t-telf ta' qligh futur minhabba l-inkapacita`, it-telf ta' paga jew qligh iehor attwali li jinkorri fih id-danneggjat; u dak it-telf ta' qligh futur, ossia *lucrum cessans,* li d-danneggjat ikun prekluz li juzufruwixxi minnu minhabba l-event sinistru kawza ta' l-eghmil dirett tad-danneggjant.

D4. Multiplier:

Fis-sentenza ta' din il-Qorti kif presjeduta tal-10 ta' Mejju, 2005 fl-ismijiet **John u Laura konjugi Ransley vs Edward u Lydia konjugi Restall** - Citazz. Nru.: 154/02FS inghad:

"Hawnhekk ghandna fattur pjuttost diskrezzjonali. Il-metodu ta' likwidazzjoni tad-danni kien ghal zmien twil ibbazat fuq il-principji enuncjati fil-kawza **Butler vs Heard** deciza mill-Qorti tal-Appell Civili Superjuri fit-22 ta' Dicembru, 1967. F'dik il-kawza intqal li fid-determinazzjoni tal-*multiplier* wiehed irid jiehu in kunsiderazzjoni c-"*chances and changes of life*", b'mod li dan il-*multiplier* ma jwassalx lid-danneggjat li jiehu kumpens daqs li kieku baqa' jahdem sad-data li jirtira, izda l-figura tigi mnaqqsa biex b'hekk ikun ittiehed in kunsiderazzjoni l-fatt li l-persuna ddanneggjata setghet, fil-kors normali tal-hajja taghha, ma waslitx qawwija u shiha sa l-eta' tal-pensjoni.

Izda l-figura uzata ghall-iskop tal-*Multiplier* mhux dejjem inghatat l-istess tifsira, u lanqas ma dejjem gew uzati l-

istess principji. Dan kien wassal biex il-Qorti tal-Kummerc fil-kawza **Lambert vs Buttigieg** deciza fit-18 ta' April, 1963 kienet qalet:
"f'din il-materja ta' *lucrum cessans* il-Qorti ghandha tipprocedi b'kawtela kbira peress li l-qliegh hu haga ta' possibilta' u mhux ta' certezza u jkun jista' jonqos minn mument ghall-iehor anke ghal kwalunkwe kawza materjali bhal mewt jew mard tad-danneggjat."

Fil-kawza fl-ismijiet **Darren Sammut vs Eric Zammit** deciza mill-Onor. Qorti ta' l-Appell Civili Superjuri fit-3 ta' Dicembru, 2004 intqal:
"Din il-Qorti hasbet fit-tul dwar din il-kwistjoni u jidhrilha li l-'*multiplier*' adottat mill-Qorti ta' l-ewwel grad huwa pjuttost eccessiv. Dan ghaliex fis-sistema generalment applikata f'kawzi ghar-rizarciment ta' danni l-ligi ma tghid xejn, ghal anqas kif inhi fil-prezent, dwar il-perjodu li ghandu jigi applikat ghal fini tal-'*multiplier*' u anqas u anqas ma tghid xejn dwar il-hajja lavorattiva tad-danneggat. Il-provvedimenti tal-Kodici Civili li jirrregolaw il-mod kif ghandhom jitqiesu d-danni jitkellmu b'mod specifiku dwar telf effettiv, konsistenti fi spejjes inkorsi minhabba l-hsara kagunata u it-telf ta' paga jew qligh iehor attwali. Dwar dawn il-Qorti ma ghandha ebda diskrezzjoni u ghandhom jigu rizarciti *in toto*. Izda fir-rigward ta' telf ta' qligh li dik il-persuna tbati 'l quddiem minhabba inkapacita` ghal dejjem, totali jew parzjali, is-subartikolu (2) tal-Artikolu 1045 tal-Kap 16 jiddisponi li "Is-somma li ghandha tigi moghtija ghal din l-inkapacita` tigi stabbilita mill-Qorti, wara li tqis ic-cirkostanzi tal-kaz, u, b'mod partikolari, ix-xorta u l-grad ta' inkapacita`, u l-kondizzjoni tal-parti li tbati l-hsara.

Hawn ghalhekk naraw element diskrezzjonali li qed jinghata lill-gudikant. Il-ligi ma tridx li l-kumpens ikun biss rizultat ta' ezercizzju matematiku – ghalkemm tali ezercizzju huwa wiehed siwi u jwassal ghal certa uniformita` fil-likwidazzjoni tad-danni kif effettivament gara wara s-sentenza ta' '**Buttler vs Heard**' – b'dana kollu l-gudikant ghandu jzomm quddiem ghajnejh aspett aktar wiesa' tal-problema u fl-ammont li finalment jakkorda bhala danni ghal-telf futur – dawk li fil-gergo huma

maghrufa bhala '*lucrum cessans*' - jipprova jimprimi sens ta' gustizzja billi mhux biss ihares lejn l-interessi tad-danneggat izda billi wkoll jittiehed in konsiderazzjoni dak li jkun kkawza d-dannu."

Il-*multiplier* adoperat varja u kien ta' 5 snin fil-kaz ta' persuna ta' 53 sena **Mizzi vs Azzopardi** PA 16-Dic-2004, ta' 15 fil-kaz ta' persuna ta' 22 sena **Butler vs Heard** App Civ Sup 22-Dec-1967, 15-il sena fuq persuna ta' 24 **Gauci vs Xuereb** PA 29-Ott-1970, ta' 18 fuq persuna ta' 28 sena **Camilleri vs Polidano** PA 1-Ott-1982, ta' 18 fil-kaz ta' persuna ta' 42 **Bonnici vs Gauci** PA 15-Sett-1999, ta' 20 fil-kaz ta' persuna ta' 34 sena **Bugeja vs Agius** App Civ Sup 26-Lul-1991, ta' 20 fil-kaz ta' persuna ta' 33 sena **Dalmas vs Ghigo** App Civ Sup 5-Frar-1980, ta' 25 fil-kaz ta' persuna ta' 30 sena **Caruana vs Camilleri** App Civ Sup 27-Feb-2004, ta' 26 fil-kaz ta' persuna ta' 35 sena **Seisun vs Brincat** PA 29-Ott-1998, ta' 30 fil-kaz ta' persuna ta' 17 **Turner vs Agius** App Civ Sup 28-Nov-2003, ta' 30 fil-kaz ta' persuna ta' 26 **Grima vs Penza** PA 30-Gun-2004, ta' 30 fil-kaz ta' persuna ta' 23 sena **Zammit vs Zahra** PA 20-Jan-2005, ta' 35 fil-kaz ta' persuna ta' 18 sena **Sammut vs Zammit** App Civ Sup 3-Dic-2004, ta' 36 fil-kaz ta' persuna ta' 20 sena **Mizzi vs Azzopardi** PA 16-Dic-2004.

Dan kollu juri li mhux dejjem ittiehdet l-istess linja ta' *Multiplier*. Zgur li ripetutament gie enfasizzat li s-sistema ta' *multiplier* kif koncepita ma tiehux in konsiderazzjoni l-aspettattiva tal-hajja lavorattiva fit-totalita` taghha [ara **Bugeja vs Agius** fuq imsemmija].

Il-Qorti thoss li hemm bzonn ta' certu uniformita` f'dan l-aspett li naturalment jghin biex wiehed ikun jaf minn qabel kriterji regolari.  Huwa veru li kull kaz trid tarah ghalih izda li jkun hemm skeda li l-konsulenti legali u ditti ta' *insurance* ikunu jistghu jirreferu ghaliha tkun ta' utilita` kbira. Ghalhekk il-Qorti kif presjeduta sejra tuza c-*chart* hawn taht:

Eta' Vittma	***Multiplier***

	Massimu
0 - 15	35
16 - 20	33
21 - 25	30
26 - 30	27
31 - 35	22
36 - 40	18
41 - 45	14
46 - 50	11
51 - 55	8
56 +	6

Wara li l-Qorti qieset dawn il-fatturi, inkluz l-eta` tar-rikorrent meta sar l-incident (li r-rikorrent twieled fid-19 ta' Lulju, 1982 u l-incident gara fit-2 ta' Mejju, 2008) – 25 tqis li ghandha tadopera *multiplier* ta' 30 ghall-kaz in ezami.

D5. Paga u gholi tal-hajja:

Il-partijiet specjalment ir-rikorrent ippruvaw ivarjaw principju stabbilit ghal zmien twil li l-bazi tad-danni tkun il-paga fil-mument ta' l-incident. Il-Qorti m'ghandhiex timxi fuq kongetturi jew spekulazzjonijiet ta' x'jista' jkun hemm fil-gejjieni ghax ghalkemm ir-rikorrenti pprova jindika karriera fenomenalment tajba b'lukri kbar futuri, ma jista' jkun hemm qatt certezza ta' haga bhal din ghax fil-hajja jista' jkun hemm fatturi kemm pozittivi u kemm negattivi li l-bniedem ma jistax jipprevedihom anke jekk ikun hemm indikazzjonijiet ta' naha jew ta' ohra. Ghalhekk il-Qorti ma tistax tqis il-probabbli awmenti ta' paga izda jkollha toqghod fuq il-paga tal-vittma fil-mument ta' l-incident.

Dan huwa aktar difficli meta bhala stat ta' fatt fil-kors tal-kawza jirrizulta li d-dhul tal-vittma kompla jizdied b'mod aktar qawwi mill-kalkoli soliti li jsiru mill-qrati u specjalment dejjem adoperata minn din il-Qorti kif presjeduta. Hekk gara f'dan il-kaz, izda l-Qorti ghandha l-obbligu sakemm ma tigix mibdula l-ligi, li tqis id-danni fil-mument ta' l-incident u mhux tevalwa fatturi li ghalkemm kienu fil-futur

ta' l-incident kawza tat-trapass taz-zmien lahqu gew sorvolati.

Spiss li l-Qrati uzaw il-paga minima fejn ma kienx facli li l-Qorti tasal biex tistabbilixxi xi figura ohra. Izda fil-kaz in ezami ghandna r-rikorrent kien qed jaqla' salarju gross ta' €20,394 riferibbli ghas-sena bazi 2008. Normalment il-paga minima nazzjonali titla' b'€303.78 kull sena. Dan ifisser li kull sena l-paga kienet ser tizdied b'€303.78 ghal 30 sena [u jekk wiehed jiehu l-medja, dan ifisser il-medja tas-salarju fid-data ta' l-incident (€20,394) u dak tal-ahhar salarju (€9113.40 + €20,394 = €29,507.40) ossia €20,394 + €29,507.40 / 2 = €24,950.70] u <u>jwassal ghal €24,950.70</u>.

<u>D6. Dizabilita`:</u>

Hawnhekk il-Qorti trid tqis il-persentagg ta' dizabilita` li ssofri l-vittma bhala konsegwenza ta' l-incident, b'mod li tqis in-nuqqas fl-*individual industrial efficiency* ta' l-attur. Infatti, kif gie ritenut f'**Butler vs Heard**:

"Dak li jrid jigi stabbilit ma huwiex il-grad ta' inkapacita` f'sens purament mediku, izda l-effett li l-hsara personali ghandha fuq il-qligh tad-danneggjat. Ir-riduzzjoni effettiva tal-qligh tista' ma tikkorrispondix mal-grad ta' menomazzjoni fizika tad-danneggjat kalkolat mit-tabib."

Ara f'dan is-sens ukoll is-sentenza fl-ismijiet **Joseph Abela vs Martin Spagnol**, deciza fit-30 ta' Marzu 1993 (1098/89JSP) per Imhallef J. Said Pullicino; u **Xuereb vs Spalding *et***, deciza mill-Prim'Awla, Imhallef J. R. Micallef, fl-10 ta' Lulju 2003, Citazz. Nru. 1857/01JRM, pagna 8 *et*; u tezi "*Quantum of damages in Injury Claims*", Carmel A. Agius – *The method of assessing the degree of the incapacity caused*, pagna 125.

Kif inghad mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili fid-9 ta' Jannar 1973 fil-kawza **Borg *pro et noe* vs Muscat**:

"l-iskop tal-hlas tad-danni huwa dak li terga' tpoggi lil min ikun soffrihom fil-posizzjoni daqs li kieku huwa ma gralu xejn"

U ghalhekk il-principju applikabbli huwa *restitutio in integrum*.

Fil-kawza fl-ismijiet **Paul Debono vs Malta Drydocks** (Cit. Nru. 747/96PS), deciza fis-27 ta' April 2005 mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili per Imhallef Philip Sciberras, inghad:
"Id-determinazzjoni tal-kwantum tar-rizarciment hi certament fis-sistema legali taghna ispirata mir-regola stabbilita fl-Artikolu 1045 tal-Kodici Civili. Fir-rigward tal-*lucrum cessans* dan jinvolvi t-telf ta' qliegh futur minhabba l-inkapacita`. Il-ligi mbaghad thalli fid-diskrezzjoni tal-Qorti biex, valjati c-cirkustanzi tal-kaz, ix-xorta u grad ta' linkapacita`, u l-kondizzjoni tal-parti danneggjata, tistabbilixxi s-somma rizarcitorja. Innegabilment, pero`, il-metodu ta' din il-valutazzjoni tad-dannu lill-persuna minn dejjem ikkostitwiet il-problema l-aktar spinuza, kif hekk jirrizulta minn semplici raffront tad-diversi decizjonijiet in materja."

Issa, hu car ukoll li a bazi tal-ligi taghna kwantifikazzjoni tad-danni bil-fors tibqa' f'latudini wiesgha u diskrezzjonali tenut kont tac-cirkostanzi kollha tal-kaz, u ghalkemm jezistu principji dawn certament ma humiex assoluti (ara f'dan is-sens **Bottone vs Saliba** pagna 9; u **Joseph Borg vs Dr. Arturo Valenzia *nomine***, Prim'Awla, 9 ta' Gunju 1972; u **Bugeja vs Borg**, Prim'Awla tal-Qorti Civili, 11 ta' Mejju 1983).

It-**Torrente** fil-ktieb tieghu *Manuale di Diritto Privato*, 11 Ed. pag. 652 jikteb:
"*la valutazione del danno puo` essere particolarmente laboriosa; basti pensare alla determinazione del risarcimento dovuto per danni arrecati alla persona. E` giusto, pertanto, che al giudice sia attribuito in materia in quando le parti non riescano a trovare un accordo diretto, un ampio potere equitativo*";

Personal injuries huma normalment klassifikati fi tliet kategoriji u cioe` :
a) *total wreck cases* fejn tirrizulta inkapacita` kompleta ghax-xoghol (eg. *severe brain injury*),
b) *partial wreck cases* fejn il-persuna kollha tkun affettwata izda b'differenza mill-kategorija precedenti tibqa' l-kapacita` li tahdem u tgawdi l-hajja (eg. *brain*

injuries resulting in personality change and multiple injuries with grave disfigurement),
c) telf ta' partijiet specifici tal-gisem.

Inoltre kif intqal fis-sentenza **Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana**, Appell Civili, 15 ta' Jannar 2002:
"Ma hemmx ghalfejn jinghad li d-debilita` permanenti ma kienx necessarju li tkun wahda fizika li timmenoma persuna fil-possibiltajiet tieghu ta' xoghol minhabba limitazzjoni fil-funzjoni ta' xi organu. Setghet ukoll tkun debilita` psikika li timmanifesta ruhha f'kundizzjoni li negattivament tinfluwenza l-kapacita` ghax-xoghol ta' l-individwu... "

Principju iehor ta' importanza kardinali hu dak li hareg minn dak fuq kwotat f'**Butler vs Heard** fejn inghad:
"izda l-effett li l-hsara personali ghandha fuq il-qligh tad-danneggjat."

Huwa logiku li telf ta' subgha ghal persuna normali huwa kaz differenti minn telf tieghu ghal pjanista; bl-istess mod, telf ta' ghajnejn ghal pilota huwa aktar serju ghal skop ta' *lucrum cessans* minn telf f'kaz ta' persuna normali.

Mir-rapport mediku ta' Mr. Charles Grixti [a fol 111 *et* tal-process] jirrizulta li d-dizabilita` prezenti tar-rikorrent hija ta' 6%.

D7. Lump Sum Payment:
L-ammont dovut ikun irid jitnaqqas minhabba l-*lump sum payment* b'ammont ekwivalenti ghal 20% meta jkunu ghadda zmien qasir mill-event damnuz u s-sentenza finali [**Scicluna vs Meilaq** PA 16 ta' Lulju, 2001]. Fil-kawza **Caruana vs Camilleri** PA 5 ta' Ottubru, 1993 il-Qorti hasset li minn dan ghandu jonqos xi 2% ghal kull sena ta' dewmien. Gie wkoll propost li m'ghandux awtomatikament jitnaqqas skond kemm iddum il-kawza:
"jekk id-danneggant ma jkollux htija fid-dewmien tal-kawza, m'ghandux ikun hemm tnaqqis fil-*lump sum deduction*" – **Agius vs Fenech** 29 ta' Ottubru, 2003. "

Fil-kawza **Mizzi vs Azzopardi** PA 16-Dic-2004 is-somma giet ridotta bi 18% ghax kienu ghaddew tliet snin, waqt li fil-kawzi **Spiteri vs Zammit Tabona** App Civ Sup 16-Mar-1999 u **Caruana A vs Camilleri O** App Civ Sup 27-Frar-2004, minhabba li ghaddew 8 snin tnaqqas b'10%. 10% gie mnaqqas ukoll fil-kawza **Galea vs Piscopo** PA 3-Ott-2003, 5% f'**Scicluna vs Meilaq** PA 16-Lul-2001 u 0% fil-kawzi **Turner vs Agius** App Civ Sup 28-Nov-2003, **Bonnici vs Gauci** PA 15-Sett-1999 meta ghaddew 15-il sena, f'**Zammit vs Zahra** PA 20-Jan-2005 meta ghaddew 17-il sena, u **Schembri vs Caruana** Kum 20-Apr-1990 meta ghaddew 19-il sena.

Izda ghall-kaz in ezami l-incident gara fl-2008 u s-sentenza qed tinghata hames snin wara. Fil-fehma tal-Qorti jrid ikun hemm tnaqqis ta' 15%.

D8. Likwidazzjoni ta' l-ammont ta' lucrum cessans:

Ghalhekk il-Qorti trid issa tillikwida l-ammont dovut.

I. Il-qligh medju annwali ta' l-attur [€20,394] inkluz l-gholi tal-hajja jammonta ghal €24,950.70.

II. Irid jitqies *multiplier* ta' 30. Dan igib l-ammont ta' €748,521;

III. il-Qorti trid tqis il-grad ta' disabilita` li f'dan il-kaz hu ta' 6% u ghalhekk jammonta ghal €44,911.26;

IV. wara jrid jitnaqqas 15% tal-*lump sum payment* u dan iwassal ghal bilanc ta' €38,174.58;

D9. Damnum emergens:

Kawza ta' l-incident ir-rikorrent kif jirrizulta a fol 132 u 23 id- *damnum emergens* jammonta ghal €456.

Dan kollu jista' jigi facilitat permezz ta' uzu ta' "*Excel*" billi tintuza l-formola hawn taht:

Basic pay	B	20,394
Multiplier	M	30
Lump sum payment	L	15
Dizabilita`	D	6%
Gholi tal-hajja	G	303.78
Damnum emergens		456
Amount due		€38,630.58

E. KONKLUZJONIJIET:

Ghal dawn il-motivi l-Qorti wara li sabet ir-responsabbilta` ta’ l-incident kompletament dovut ghall-htija ta’ Anna Ellul, tiddikjara lill-intimata unikament responsabbli ghall-incident fuq deskritt u ghad-danni kollha li bhala konsegwenza ta’ l-istess garrab ir-rikorrent.

Tillikwida d-danni kollha tar-rikorrent fl-ammont ta’ €38,630.58.

Tikkundanna lill-intimata sabiex thallas lir-rikorrent l-ammont ta’ €38,630.58.

Spejjez kontra l-intimata.

< Sentenza Finali >

-------------------------------TMIEM-------------------------------